

Rerum Naturalium Fragmenta No. 33

<i>Szemere László:</i> A dögkeselyü és bajuszos sármány előfordulása Herkulesfürdő környékén	3
<i>Szemere László:</i> Cygnus olor lövetett	11
<i>Szemere László:</i> Pastor roseus Uzonban	11
Állategészségügyi kitűntetések	11
<i>Szemere László:</i> A lappantyúról (Caprimulgus europaeus L.)	13

Budapest
1916

A dögkeselyű és bajszos sármány előfordulása Herkulesfürdő vidékén.

Irta:

Szemere László.

1913. évi április közepén Dr. Szlávy Tibor barátommal leutaztam Herkulesfürdő vidékére azon célból, hogy a dögkeselyű (*Neophron percnopterus* L.) és a bajszos sármány (*Emberiza cia* L.) előfordulását és lehetőleg a fészkelését is megállapítsuk.

Célunk elérésében a helyszínén Kolozsvár László miniszteri osztálytanácsos fürdőigazgató és Ormós Zsigmond főerdőgondnok úrak igen hathatósan támogattak, a mit főként azon jóindulatú ajánlásnak köszönhattunk, a melyet a Magyar K. Ornithologiai Központ igazgatójától, Hermán Ottó úrtól nyertünk ezen expedícióra.

Előzőleg tervbe vettük a Kazánszoros és több, a dögkeselyű előfordulásaként jelzett hely átkutatását is, azonban a rendelkezésünkre álló idő rövideje miatt erről csakhamar lemondtunk. Nyolcz nap Herkulesfürdő vidékének átkutatására sem volt elég. Ebből is kettőt Mehádián töltöttünk, hogy a falu felé nyúló Strajuti sziklás hegyet átkutassuk.

Bemondás szerint régebben itt is költött keselyű, de hogy milyen, arra nem tudtak felvilágosítást adni.

Idősorrendben ezeket észleltük:

Április 19-ikén megmáztuk a Seseminu gerinczet, hogy áttekintésünk legyen Mehádia és Herkulesfürdő fölött. Ezen gerincz a két helység között középen fut le, észak-déli irányt tartva. Az általánosan elterjedt alakokon kívül (hamvas varjú, egerészölyv, vörösbegy stb.) fekete harkályt és kis békászó sasokat — *Aquila macitlala pomarina* BRHM. — észleltünk, utóbbiak a magaslat gyér erdejéből kiálló magfák száraz ághegyeiről lestek, hihetőleg zöld gyíkokra, melyek itt szokatlan nagyságig — 45 cm-ig — megnőnek.

Már az első napon feltűnt a szarkák teljes hiánya a községek mellől, igaz, hogy csak a hegyes tájakon, mert míg vasútnak Krassó-szörény megye sík részein robogott, a sinek melletti akáczfákon sok fészket észleltünk. Többet Szláv le is fotografált a vonat ablakából.

A Seseminuról déltájban egy keselyűt láttunk meg a Herkulesfürdő mögötti Domogled hegy felett, de hamar eltűnt, faját nem állapíthattuk meg.

A fürdőbe a Valea mare-völgyön ereszkedtünk le, e völgy mélyebb részén gyümölcsösök vannak, a hol a kiirtott gáz, rőzséket stb. leginkább a patakcsa felé hordták össze, jó búvóhelyet csinálva így a sövénysármánynak, melyből egy példányt lőtt Szláv a M. K. O. K. részére. (Méretei: h.: 16, sz.: 85, f.: 7-2, l.: 2, es.: 11.)

Ugyanezen a napon lőtt Szláv egy sövénysármányt is (*Emberiza cirrus* L.) az első példányt, a mely erről a vidékről ismeretes.

Figyelmünket lekötötte egy érdekes fészek is. Ez kb. 3 méter magasan volt egy lombhullató fán. Nem tudhattuk meg, hogy mi építhette. Tavalyi volt s már kissé lazult ahhoz, hogy elvigyük, de legalább lefényképeztük. Távolabbról úgy nézett ki, mint egy miniatűr szarkafészek, a fedele kissé hanyagabb volt, a csészéje pedig befelé vékonyodó fűszálakból volt összeállítva, nem nagy gonddal.

Az oldal és a fedél különféle gallyacskákból állott és pedig oly hosszúakból is, hogy nem képzelhető el, hogy ezeket kisebb termetű madár elhozhatta volna, a csésze nagysága pedig legfeljebb őrgébicsnagyságú madárra utalt. Ezért arra is gondoltam, hogy a már meglévő fészket bástyázta körül valamelyik peleféleség.

Április 20-ikán délelőtt a Mehádia felé nyúló Strajuti hegyet másztuk meg, ennek déli része a fészkelésre alkalmas sziklás oldal, ezt igyekeztünk megmászni. Szlávny nyugoti, én déli irányból. Hamar láttuk, hogy a hely elég forgalmas vércsetanya, repkedett ott nemcsak vörös, de kék vércse is. A költők számát 10–15 párra teszem. A hegy legmeredekebb részének kb. középmagasságában pedig egy hollófészek van, láttuk az öregeket étellel jönni-menni.

A vércsék ugyan állandóan támadták a hollókat, de azok ezt csak incselkedésnek vették, nem igen reagáltak rá. Különben a vércsék is szorgalmasan etették fiaikat, egy ízben egy nagyobb prédát hozó vörös vércse nem bírt oly magasra emelkedni, hogy a fészkéhez jusson. A kísérletezéssel aztán fel is hagyott s a prédával eltűnt egy mélyebb fekvésű réten. Mivel a kékvércséknek sziklán való fészkelése erősen vitás, szükségesnek látom az itt észlelteket kissé preczizirozni.

Még mielőtt a szikla lábához értünk volna, láttunk 1–2 tojót ismételten jönni-menni, vagy észleltük, hogy egy-egy füves és orgonabokros párkányra (ezek itt a fészekhelyek), vagy a mellé egy sziklaélre szállt. Éppen az irodalmi bizonytalanságtól megingatva, kezdetben kabasólyomnak gondoltuk őket, mígnem közelebb menve, kékvércse voltukat határozottan fel nem ismertük. Teljesen úgy viselkedtek, mint itt fészkelők és ez esélyen kívül logicze még csak az az egy eshetőség lehetséges, hogy talán a vörös vércsék fészke körül ételmaradékokra ólálkodtak, ezt azonban nem tartom valószínűnek s meggyőződése, hogy itt néhány pár kék vércse költ a sziklapárkányokon. De egy fészeknek se tudtam a közvetlen közelébe férközni.*

Április 21-én Szlávny egy juhot vásárolt, dögkunyhói czélra. Így is reméltünk dögkeselyűt láthatni, esetleg fényképezni is. A juhot Ormós főerdőgondnok úr tanácsára a Herkulesfürdőtől északkeletre, a román-magyar határon lévő Poi Balta Cerbului nevű fensikocskára helyeztük el. Ez pár holdnyi lapos rétecske 959 méter tengerszínfeletti magasságban a Jelenitamica és a Jelenita maré hegyek által van határolva.

Már a dög kihelyezésekor mutatkozott 1–2 holló s alighogy elbujtunk, kettő le is szállt, az egyik az orrczimpáját rángatta meg a juhnak, csak aztán esett neki a szemének.

*Akárhogyan is álljon ez a kérdés, annyi bizonyos, hogy április 20-ika túlságosan korai fészkelő dátum a kék vércse számára, még Mehádia környékén is. Április második fele Magyarországon a kék vércse rendes vonulási, illetőleg átvonulási ideje. Sch. J.

Ekkor Szlávy lefényképezte őket. A kazettaváltást észrevették, elmentek nagy sebten s nem is jöttek a döghez többé.

A nedves réten eredő patakocska rövid pálya után a föld alatt folytatódik, a mi gyakori jelenség e vidéken. E miatt a környező részek madarai mind ide jöttek inni s így kényelmesen számon tarthattuk, hogy mi fordul itt elé.

Április 22-én kimentünk lóháton a Cserna mentén egészen a Bulzáig, még pedig többen. Velünk tartott gróf Szapáry Péter miniszteri osztálytanácsos úr is, a ki igen érdeklődött céljaink iránt. Ormós főerdőgondnok ur, mint rendesen, szintén kijött.

Délután $\frac{3}{4}$ -kor a Porembu mellett menve három dögkeselyűt láttunk, elég alacsonyan ahhoz, hogy a fajt még szabad szemmel is meghatározzuk. Távcsövekkel aztán láttuk, hogy két öreg hím és egy fiatalabb (kiszinezetlen) madár van jelen. A Petra galbina vagy a Jelenita hegyek felől jöttek s látszólag a Domogled felé tartottak. Határozott irányú repülősöket néha kevés téveteg kitéréssel meg-megszakították, vagy lejobb süllyedtek, könyökben erősen begörbített szárnyakkal.

Április 23-ikát ismét a dögkunyhóban töltöttük, de csak apróbb madarak sűrögtek-forogtak a Balta Cerbuluin, egy kecses him kövirigó a birka közelébe jött, talán az ott felgyűlt legyekből akart fogni.

Általában feltűnt, hogy leginkább him madarak jöttek, lehet, hogy a tojók már fészkeiken ülnek, erre különben több támpont is utalt.

Április 25-én a Susku (fürdősetányi jelzéssel: „Erna”) magaslat közelében lévő meredekségeket kerestük fel, azonban csak vörös vércse fészektelepre bukkantunk, riasztásainkra csak 1 – 2 tojó szállt el a fészkekről.

Április 25-kén honn maradtunk, de azért mégis láttunk az erdőgondnok úr udvaráról két keselyűt délután 5 óra tájt. A Domogled felett csavarogtak, oly magasan, hogy nem tudtuk a fajt megállapítani.

Tehát ezen hegy meredekségein is lehet fészek s a fürdőigazgató úr javasolta is, hogy oda menjünk el, de erre már nem volt időnk, mivel a következő és utolsó napot ismét a Balta Cerbuluin töltöttük el.

Április 26-ikán végre észleltem a Jeleuita mnicának a Balta Cerbuluira nyúló lábánál egy bajszos sármányt, a mit a M. K. 0. K. részére lelőttem. (Méretei: h.: 17.3, sz.: 8.5. f.: 7.5, 1.: 2.1, cs.: 1, f.). Aztán gyűjtöttünk még egy réti pityert, büdösbankát és czitromsármányt.

Vége ezen a napon is leltünk vércsetanyát a D. Kosiu nevű hegynek sziklás (csernamelletti) oldalán. Ezzel le is zártuk kísérleteinket a két madárfajt illetőleg. A bajszos sármánynak se sikerült a fészkeire akadnom, holott más madarat eleget találtunk költésben. így 27-ikén Mehádián egy nőstény parlagi verébben annyira fejlett tojás volt, hogy azt 1–2 nap alatt letojta volna.

Ezen utolsó napon még egy szirti sast is észleltünk a Bela-Reka mentén, nagyjából Pecseneska község irányában tüüt el.

Ezek mellett inkább az nevezhető eredménynek, hogy a dögkeselyűkre a helyszínen a figyelmet felkeltve, Ormós főerdőgondnok úr a tüzetes megfigyelésükre vállalkozott s felhívta rá a társerdőgondnokságok figyelmét is.

E területen pedig a dögkeselyűk védetni fognak, a mi különben annál könnyebb, mert a vadászati jog gróf Karátsonyi Jenő úr tulajdona, kinek egyrészt megvan a jó érzése ezen érdekes szárnyas iránt, másrészt van fegyelmezett vadőri személyzete s a netán lézengő 1–2 vadorzó bizonyára nem fog keselyűkre lövöldözni.

Kíváncsi is, hogy még mielőtt a törvény venné védelmébe ezen felettebb lokális előfordulású keselyűféleséget, védjék azon vadászati haszonbérloket, a kiknek területén netán költ.

S hogy Herkulesfürdő tájékán költ, az csaknem bizonyos s kedvező telefonhíreket vettünk az ogradinai erdőgondnokságtól is, a Kazánszorost illetőleg. (Ott egyszersmind van egy bérloket is, a ki elárúsításra állandóan vadászik dögkunyhó mellett sasokra és keselyűkre!)

A helyszínen lakó ügybuzgó erdőgondnok urak vállalkozásának bizonyára meglesz az eredménye, hogy a dögkeselyű fészket is megtalálják s megfigyeléseikről az Ornith. Központot értesítik.

Pótlás. Hogy Herkulesfürdő környékén a dögkeselyű előfordul, azt a leírtakon kívül a helyszínről való elutazásom után kapott adatokkal, továbbá egy lőtt példánnyal is tudom bizonyítani.

Egy kiszínezett öreg (d'?) példányt lőtt 1913 július 27-én Gruber Rezső állomási pénztárnok a Csernabesenyő község fölötti sziklahegyen, uhura vágott. Ennek méretei: h.: kb. 70. sz.: kb. 48, f.: 29. l. : 9.8, cs.: többől ívben 7.3. A madarat Gruber úr gyűjteményem részére átengedte.

Október 17-én egy példányt Ormós Zsigmond főerdőgondnok úr észlelt, még pedig a fürdő belterületén, levele szerint:

„Tegnap d. u. 2 órakor jöttem haza a a Halta Cerbuluiról, s mikor haza értem (Herkulesfürdő, erdőgondnoksági lak) s egy irányban voltam a házunk előtt levő kis Csernahiddal, a hid másik oldalán a Csernaparton egy száraz fán ült egy dögkeselyű, én arra leszálltam a lóról s mintegy 50 lépésnyire megközelítettem, hogy meggyőződjek róla, hogy az-e, és csakugyan az volt. Nekem érthetetlen, hogy bent a fürdőben ült el a madár, melyet négyen láttunk, tehát nem lehet tévedés."

Továbbiakban Ormós főerdőgondnok úr azon reményének ad kifejezést, hogy a következő költési időszakban már a fészket is sikerülni fog megtalálni.

(*Aquila*, vol.20, 1913, p.503-509)

Cygnus olor lövetett

Szemere László.

Cygnus olor lövetett 1914 március 29-én és 30-án Csikszent-simon mellett. Valószínűleg egy pár volt, mert a him ellövése után a nőstény nem távozott onnan s így másnap az is lelövetett.

(*Aquila*, vol.21, 1914, p.276)

Pastor roseus Uzonban

Szemere László.

Pastor roseus. Uzonban, Háromszék megyében 1914 május 26-án 2 drb mutatkozott.

(*Aquila*, vol.21, 1914, p.276)

Állategészségügyi kitüntetések

Javaslat a III. osztályú Vaskorona Rend adományozására
Uhlyarik Titusz budapesti központi m. kir. állategészségügyi főfelügyelő részére,

a m. kir. állategészségügyi főfelügyelői cím adományozására
Illés Vince, Kondor Mihály és Krompecher Szilárd m. kir. állategészségügyi felügyelő részére, illetve

a m. kir. állategészségügyi felügyelői cím adományozására
Rádai Albert, Révész György, Nagy Antal, Jaskó Géza, Gál Lajos, Bakos József, Illi György és Schoppelt Henrik m. kir. főállatorvos részére (FM).

(Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867-1944, 1916.aug.14, (13.ülés), 103)

A lappantyúról (*Caprimulgus europaeus* L.).

Irta

Szemere László.

1912. Junius 10-én a csikszentmártoni Magyaros nevű hegy délkeleti oldalában buhufészek kutatása közben leltünk egy fészekaljat, kb. 800 m. tengerszintfeletti magasságban. A hegyoldal ott csaknem kopár és meredek, a közép-magasságában van egy kis lankás hely, néhány fenyő- és bükk-fával. Az aljat a régebben kivágott fák korhadozó maradékai s funövényzet képezi. Ezen az erdőnek nem is nevezhető nyílt helyen volt a két tojás a földön, illetve apró gallytörmeléken.

Június 14-én lefényképeztem a tojásokat természetes helyzetökben s nagyon reméltem, hogy később a fiakat, esetleg az egyik öreget is lemezre hozhatom. De rosszul jártam, mert amikor pár hét múlva ki mentem, csak a tojáshéjakat találtam meg; hogy a fiak hová lettek, nem tudom. Az öregeket se láttam sehol, így se fényképezésre, se a fiókák és az öregek fészek körüli hangjának megfigyelésére nem nyílt alkalmam.

A kecskefejőnek egyéb hangját azonban megfigyelhettem. A közismert monoton berregésén kívül *uikk* vagy *aik*, *jkk* pityegésszerű hangját 2—3-szor egymásután kiejtve, sűrűn hallatja tavasszal. Egy megsebzett példány kézbevéve, sziszegő hangot adott, miközben tátozott és fejtollait meresztgette.

Ezekén kívül a szárnycsattogtatásait is ismételten és egész közélről is, megfigyelhettem. Néhányszor ezt fejem felett 2—3 méter magasan lebegve tette, láthatólag riasztó szándékkal. Hogy ezen szárnycsattogtatása a létért való küzdelemben van-e

hasznára, azt merész lenne fejtegetnem, bár elképzelhető, hogy ezzel mozgásra bir alkalmmilag egy-egy szőrmés vadat, mely aztán járkálásával esetleg repülésre késztet valamely rovarféleséget.*

Ezen hangot bármely időszakban lehet hallani tőle, itt egyes vadászok makacsul állítják, hogy azt madarunk a szájával adja. A tapsolást néha megelőzi, néha azzal egyidejűleg hallik szaporázó pittyegése, innen is nyilvánvaló, hogy a szárnyát üti össze, amit unokaöcsémmeel valóban láttunk is. Ezen pittyegést is már röptében teszi, vagy az ágon elkezdve, röptében folytatja s aztán tapsol 1—3-at. Ily módon tapsolni csak tavasszal és nyáron hallottam.

Megjegyzendő, hogy ezen pittyegése a rendes, a távolban működő géppuska kattogására emlékeztető hangjával nem azonos. Berregni — úgy figyeltem meg eddig — csakis valamely fa magasabb pontjára kiülve szokott, innen felrepülve pittyeg és tapsol. Maga a berregés is igen érdekes hang, $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ percig is szól s csak igen rövid szusszanásra hallgat el, hogy aztán fáradhatatlanul újra kezdje.

Csíkszereda, 1916. júniusában.

(*Aquila*, vol.23, 1916, p.315-316)

*A szárnycsattogtatás analógiáját megtaláljuk a gerlénél, örvös galambnál is, de ép úgy mint a kecskefejőnél — csakis a párzás idejében. Tiszta és bizonyos, hogy a hímek ezt a felindulásukat kísérő játékként, tetszeni vágyásból és a tojók szemében való feltűnés ingeréből végzik. Szakasztottan hasonló jelenség a dürgő fajd — vagy fácán-kakas szárnyrezegtetése és egyéb fajok különböző szerelmi játéka, hangadása, mozdulata stb. *Chernél István*.

Megjelent füzetek

14. (1898)

Jaskó Géza: Ötnegyedéves süldők hizlalása

Jaskó Géza: Fiatal ökrök hizlalása

Jaskó Géza: Nyugati származású ökrök hizlalása

Jaskó Géza: Ötéves tinók és sovány jármos ökrök hizlalása

Jaskó Géza: Mustraökrök hizlalása konkolylyal és ocsuval

Jaskó Géza: Takarmányösszeállítás fejőstehenek számára

15. (1898)

Az OMGE. közgyűlése

Kinevezés

Jaskó Géza: Hizó ökrök és hizó juhok takarmányozása, a feletetett takarmányok érték kiszámításával

16. (1898)

Jaskó Géza: Sertéshizlalás jövedelmezősége

Szemere Huba: Jövedelmező hizlalás

17. (1898)

Jaskó Géza: A tejhozam csökkenésének és teljes elapadásának okai a teheneknél

Jaskó Géza: A házi állatok takarmányozása

Jaskó Géza: Öreg ökrök feljavítása

18. (1899)

Jaskó Géza: Jármos ökrök téli takarmányozása

Jaskó Géza: A szeszmoslékon való hizlalás jövedelmezősége

Jaskó Géza: Triórhulladék tápláló anyag-tartalma

Gazdasági előadások a Köztelken

Jaskó Géza: Hizlalás befejezése

19. (1899)

Jaskó Géza: Hizlalás szénával és kukoriczával

Jaskó Géza: Igás ökrök takarmányozása

Jaskó Géza: Tengeri táplálóanyag-tartalma

Meteorologiai és Földdelejárati M. K. Központi Intézet

Jaskó Géza: Hizlalás répával és repczepogácsával

Jaskó Géza: Fiatal süldők hizlalása

20. (1899)

Jaskó Géza: Triórhulladék feletetése

Jaskó Géza: Mily árt lehet fizetni az árpadaráért?

Jaskó Géza: Helyes-e a takarmányozás?

Jaskó Géza: Répa és burgonya helyettesítése zöld csalamádéval

Jaskó Géza: Árpadara helyettesítése korpával sertés-hizlalásnál

Jaskó Géza: Négyéves tinók hizlalása

21. (1900)

Jaskó Géza: Az élőállatkiállítás

Monostori Károly - Jaskó Géza: Állattenyésztési intézet

22. (1910)

Szemere László: Pár szó ragadozó madarainkról

Szemere László: Megfigyelések a kékvércséről

Monostori Károly - Jaskó Géza: Állattenyésztéstani intézet

Nemzetközi czéllövő-verseny Pusztá-Szent-Lőrinczen

Máday Izidor: Az Országos Állatvédő Egyesület *Jaskó Géza* igazgatása alatt 1902-1904

Jaskó Géza: Irodalom: Állat-védelem valláserkölcsei és gazdasági szempontból

23. (1910)

Szemere László: A fürj és a fogoly viszonylagos elterjedése Magyarországon

Szemere László: Ismeretlen *Syrrhaptis paradoxus* (Pall.) adatok

26. (1912)

Szemere László: A parlagi sas és kígyászölyv fészkenél

Szemere László: *Stryx flammea* L. késői költése

Szemere László: A fürj és fogoly viszonylagos elterjedése Magyarországon, II.